

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 10-03-2021 r.

Adam Bodnar

XI.520.1.2021.MW

**Pan
Dominik Rozkrut
Prezes Głównego Urzędu Statystycznego**

ePUAP

Szanowny Panie Prezesie,

Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymał zapytanie w sprawie możliwości wskazania w ankietach Narodowego Spisu Powszechnego, planowanego na rok 2021, Polskiego Języka Migowego (PJM) jako języka używanego w kontaktach domowych. Miałoby to istotne znaczenie nie tylko dla środowiska osób głuchych, ponieważ obecnie brakuje w pełni wiarygodnych statystyk szacujących, ile osób faktycznie posługuje się tym językiem, co z kolei utrudnia działania na ich rzecz. Stworzenie możliwości wskazania PJM w badaniu umożliwiłoby zatem zgromadzenie danych pomocnych w zagwarantowaniu realizacji potrzeb tej grupy obywateli.

Przyjęcie przez Polskę Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych¹ stanowiło pierwszą próbę kompleksowej regulacji praw osób z niepełnosprawnościami oraz doprecyzowania obowiązków państw-stron w zakresie ich przestrzegania i ochrony. Należy zwrócić uwagę, że w swoich postanowieniach Konwencja bezpośrednio odnosi się do realizacji praw osób głuchych. Znajdujemy w niej zapis dotyczący m.in. uznania ich szczególnej tożsamości kulturowej i językowej, w tym języków migowych i kultury osób niesłyszących (art. 30 ust. 4). W innym artykule mowa jest o obowiązkach państwa w zakresie podjęcia działań mających na celu akceptowanie i ułatwianie korzystania przez osoby z niepełnosprawnościami w sprawach urzędowych z języków migowych oraz zastosowania wszelkich innych dostępnych środków, sposobów i form komunikowania się według ich wyboru, a także uznania i popierania korzystania z języków migowych (art. 21 lit. b i e). Konwencja zobowiązuje też do zapewnienia osobom z niepełnosprawnością słuchu różnych form pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób, w tym przewodników,

¹ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, z późn. zm.).

lektorów i profesjonalnych tłumaczy języka migowego dla ułatwienia im dostępu do budynków i innych obiektów publicznych (art. 9 ust. 2 lit. e).

Rzecznik Praw Obywatelskich, działając również jako organ monitorujący wdrażanie Konwencji, o którym mowa w jej art. 33 ust. 2, wielokrotnie zwracał uwagę na potrzeby osób głuchych i słabosłyszących. Mimo podejmowanych działań na rzecz wyeliminowania dyskryminacji osób głuchych, nadal należą one do najbardziej wykluczonych grup społecznych. Dotyczy to zwłaszcza osób, które posługują się wyłącznie lub przede wszystkim PJM. Jest spora grupa głuchych znających słabo lub bardzo słabo język polski. To jednak nie powinno prowadzić do ich wykluczenia poprzez utrudnianie bądź uniemożliwianie im porozumiewania się w sytuacjach korzystania z usług publicznych.

Przyjęcie ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz. U. z 2017 r. poz. 1824) spowodowało, że administracja publiczna została zobowiązana do zapewnienia realizacji obowiązku korzystania z tłumaczy w urzędach administracji publicznej. Niestety nadal znaczna część osób nie ma świadomości, że polski język migowy i system językowo-migowy nie są tym samym językiem. Polski język migowy (PJM) jest naturalnym językiem głuchych, który posiada własną gramatykę wizualno-przestrzenną odrębną od języka polskiego. Natomiast system językowo-migowy (SJM) jest sztucznym systemem porozumiewania się, który opiera się na języku polskim. Dla osoby posługującej się PJM tłumaczenie w SJM jest sporym problemem, a niestety w wielu urzędach jest to praktykowane z powodu niewiedzy.

Należy ponadto zauważyć, że środowisko osób głuchych wielokrotnie występowało z wnioskiem o uznanie polskiego języka migowego jako języka obcego – np. w dniu 11 września 2017 roku została złożona petycja do Marszałka Senatu z postulatem dodania zapisu o potrzebie ochrony i podnoszenia wartości polskiego języka migowego jako przejawu kultury i środka zapewniającego dostęp do nauki oraz równość szans². Osoby głuche nie postrzegają siebie jako osoby z niepełnosprawnościami, lecz jako mniejszość językowo-kulturową ze swoją kulturą, językiem i historią. Niesłyszący i Słabosłyszący ludzie w Europie są zarówno użytkownikami, jak i obrońcami wielu rodzimych/rdzennych narodowych języków migowych oraz tworzą (zagrożone) społeczności lokalne równe innym mniejszościom językowym i kulturowym³. Z kolei w rezolucji Parlamentu Europejskiego o języku migowym i profesjonalnych tłumaczach języka migowego⁴ podkreślono, że osoby niesłyszące i niedosłyszące, łącznie z osobami posługującymi się

² Petycja dostępna pod adresem:

https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/k9/komisje/2017/kpcpp/petycje_i_mat/p93517.pdf

³ Brukselska Deklaracja języka migowego w Unii Europejskiej z 2010 r.; dostęp w języku angielskim pod adresem: https://www.eud.eu/files/8514/5803/7674/brussels_declaration_FINAL.pdf

⁴ Język migowy i profesjonalni tłumacze języka migowego, Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 23 listopada 2016 r. w sprawie języków migowych i zawodowych tłumaczy języka migowego (2016/2952(RSP)), (2018/C 224/09); dostęp pod adresem: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IP0442&from=HU>

i nieposługującymi się językiem migowym, mają równe prawa i przysługuje im niezbywalne prawo do godności, równego traktowania, samodzielnego życia, niezależności i pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Dalej wskazano, że krajowe i regionalne języki migowe to pełnoprawne języki naturalne z własną gramatyką i składnią, podobnie jak języki mówione. Zapotrzebowanie na wykwalifikowanych tłumaczy można jedynie zaspokoić dzięki oficjalnemu uznawaniu krajowych i regionalnych języków migowych w państwach członkowskich i w instytucjach UE. Takim uznaniem byłoby również wskazanie w ramach Narodowego Spisu Powszechnego, że dana osoba posługuje się polskim językiem migowym.

W ramach narodowego spisu powszechnego w 2011 r. na pytanie, jakim językiem posługuje się Pan(i) w domu możliwe było wskazanie, że ankietowany/ankietowana posługuje się językiem polskim lub innymi językami. Wybór odpowiedzi dotyczącej języka obcego otwierał dostęp do słownika języków oraz możliwość swobodnego zapisu określenia języka/języków w polu edycji⁵. Proszę zauważyć, że w odpowiedzi odnośnie do języka, jakim ankietowani posługują się w domu wskazywane były m.in. gwara pogranicza polsko-białoruskiego, gwara góralska, gwara białoruska, czy gwara białorusko-ukraińska⁶. Wskazane dane nie obejmują jednak osób posługujących się polskim językiem migowym.

W raporcie wydanym przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich pt. „Osoby głuche w Polsce 2020. Wyzwania i rekomendacje”⁷ wskazano na szczególną potrzebę uznania polskiego języka migowego za język mniejszości językowej Głuchych w Polsce. Badania prowadzone w Pracowni Lingwistyki Migowej Uniwersytetu Warszawskiego dają podstawę do uznania polskiego języka migowego za język mniejszości. Nie tylko podniosłoby to rangę tego języka, lecz także – a może przede wszystkim – umożliwiło podjęcie kroków prawnych w celu wprowadzenia go oficjalnie do szkół dla niesłyszących oraz zrównało status PJM w szkole ze statusem innych języków mniejszości.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627, t.j.), zwracam się do Pana Prezesa z uprzejmą prośbą o wyjaśnienie, czy polski język migowy znajduje się na liście języków, którymi posługują się osoby w kontaktach domowych, uwzględnionych do wskazania w ramach Narodowego Spisu Powszechnego 2021. W przypadku odpowiedzi negatywnej, zwracam się z uprzejmą prośbą o wyjaśnienie, z jakiego powodu polski język

⁵ Struktura narodowo-etniczna, językowa i wyznaniowa ludności Polski, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, Str. 23,

https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5670/22/1/1/struktura_narodowo-etniczna.pdf

⁶ Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 - mniejszości narodowe i etniczne oraz język regionalny, Ludność według języka używanego w domu, dostęp pod adresem:

<http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/wyniki-narodowego-spis/7002,Ludnosc-wedlug-jezyka-uzywanego-w-domu-oraz-struktury-identyfikacji-narodowo-etn.html>

⁷ Raport dostępny na stronie Rzecznika Praw Obywatelskich pod adresem:

https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport_Sytuacja_osob_poz%203_srodki_2%20XII.pdf

migowy nie został zamieszczony w ramach proponowanych odpowiedzi oraz w jaki sposób uprzednio były odnotowane odpowiedzi osób posługujących się polskim językiem migowym. Proszę też o ocenę, czy na aktualnym etapie przygotowań do Spisu uzupełnienie listy języków pozostaje możliwe.

Z poważaniem

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/